

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№ МД-5А120201-2.03

2016 йил "9" 01

Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги

2016 йил "22" 01

МАТНЛАР ТАРЖИМАСИ НАЗАРИЯСИ

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	100 000	– Гуманитар соҳа
Таълим соҳаси:	120 000	– Гуманитар фанлар
Мутахассислик:	5А 120201	– Қиёсий тилшунослик, лингвистик Таржимашунослик (роман-герман тиллари)

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2016 йил “22” январдаги “26”-сонли буйруғининг 2-илоvasи билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2016 йил “9” январдаги 1-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчи:

Қамбаров Н.М. – “Таржимашунослик назарияси ва амалиёти”
кафедраси доценти, ф.ф.н.

Такризчилар:

Ибрагимходжаев И. – Тошкент давлат иқтисодиёт университети, инглиз тили
кафедраси доценти, ф.ф.н.

Ирискулов М.Т. – ЎзДЖТУ қошидаги Республика тил ўқитиш маркази
рахбари, доцент, ф.ф.н.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети Илмий кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2015 йил “26” ноябрдаги 4-сонли баённома).

КИРИШ

Ушбу дастур “Чет тили эгаллашнинг умумевропа компетенциялари: ўрганиш, ўқитиш ва баҳолаш” тўғрисидаги ҳужжатда келтирилган низом ва талабларга ҳамда 5A120201– Қиёсий тилшунослик, лингвистик таржимашунослик (роман-герман тиллари) магистратура мутахассислиги учун ўрнатилган тартибда ишлаб чиқилган малака талабларига асосланади. Ушбу дастур доирасида магистрантларнинг чет тилида коммуникатив компетенциялари (лингвистик, ижтимоий-лингвистик, дискурсив, ижтимоий, ўқув-когнитив) ривожлантирилади. Дастурда тақдим этилган назарияга оид билимлар эгалланадиган малака ва кўникмаларни амалиётга тадбиқ этишда асос бўлиб хизмат қилади ва касбий компетенцияни илмий-техникавий таржима соҳасида ривожлантиради.

Курс давомида матн таржимаси, матн ва матн категориялари тушунчаси, матнлар таснифи ва уларни таржима қилиш масалалари ва усуллари, матн хусусияти, таржима жараёнининг асосий қийнчиликларини аниқлай олиш ва уларни бартараф этиш воситалари, неологизмлар, интернационал сўзлар ва таржимадаги “сохта дўстлар” масалалари, таржима жараёнидаги лексик, грамматик ва стилистик қийнчиликлар кўриб чиқилади. Мазкур фан талабаларга она тили ва чет тиллардан турли функционал услубдаги матнларни оғзаки ва ёзма равишда таржима қила олиш, мавжуд таржималар сифатини аниқлаш, малака ва кўникмаларни, турли матнлар таржимасининг ўзига хос хусусиятлари ҳақида чуқур маълумот беради.

Матн таржимаси назарияси турли услубдаги матнлар таржимаси таҳлили кўникмаларини ривожлантиришни назарда тутди. Курс якунида талаба таржима қилинган матнни таҳлил қилиш, таржиманинг умумий йўналишини танлаш, таржима талқинини амалга ошириш, таржима матнини таҳрир қилиш малакаларига эга бўлади. Чет, ўзбек ва рус тилларининг

тузилиши ва турли матнларда қўлланиладиган тил воситаларини янада чуқурроқ ўрганишга тўртки бўлади.

Матнлар назарияси таржимаси бўйича амалий машғулотларда бевосита ёзма таржима қилиш кўникмаларини янада ривожлантириш, матнни англаш билан бирга сўз ва терминлар маъносини таҳлил қила олиш, асосий маъно компонентларини теран билиш, матнни бутунлай ёки қисмлар бўйича таржима қила олиши талаб этилади.

Фаннинг мақсад ва вазифалари

Фаннинг мақсади - матнлар таржимаси назарияси ва амалиётига оид фундаментал маълумотларни бериш, жаҳон олимларнинг ушбу соҳасга оид илмий изланишлари билан таништириш.

Фаннинг вазифаси – турли матн хусусиятларини, матн ва матн категориялари ҳамда матндаги ахборот тушунчалар тизими, терминлар маъно жиҳатидан таснифи, турларини ҳақида билим бериш, таржимада услуб, жанр ва контекстнинг ўзаро боғлиқлиги, шу билан бирга турли матнлар таржимасида умумий ва жузъий муаммоларни фарқлаш ва таҳлил қилиш, таржима қилинган матнларни таҳрир қилиш, турли матнлар таржимасида кўп учрайдиган лексик, грамматик ва услубий хатоларни бартараф қилиш йўллари ўргатишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг тасаввур, билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

“Матнлар таржимаси назарияси” фанини ўзлаштириш жараёнида магистрант:

- матнлар таржима назариясига оид фундаментал билимлар асосларини;
- турли услубдаги матнларнинг хусусиятларини;
- матн турлар ва жанрларини функционал жиҳатдан фарқлашни;
- матнлар таржимасида қўлланиладиган усуллар ва методларни билиши лозим.

Шунингдек,

- турли матнларда лисоний, структурал-мазмуний хусусиятлар ва таржима қийинчиликларни англаш;
- турли услуб ва жанрдаги матнларни бир тилдан иккинчи тилга таржима қилишда амалий тажрибага эга бўлиш;
- матнларни таржимаси назарияси соҳасида олинган билим, малака ва кўникмаларни ўқув ва касбий фаолият жараёнида қўллаш;
- ўзбек ва чет тилдаги турли услубдаги матнларни фарқлаш, таҳлил қилиш ва натижаларни таржима жараёнида қўллаш;
- матн, матн категориялари, матндаги ахборот тушунчалари, терминлари таснифи ва уларни таржима қилиш масала ва усулларини ўрганиш;
- матнлар таржимаси назариясида учрайдиган неологизмларни тузилиши, ҳосил бўлиши ва таржима қилишни билиш;
- турли матнларни лексика-семантик таҳлил қилишни ўрганиш;
- матндаги грамматик қонуниятларини аниқлай билиш;
- оғзаки ва ёзма таржима услубларини эгаллаш;
- чет тилидан она тилига ва аксинча она тилидан чет тилига эркин таржима қилиш бўйича тасаввур, кўникма ва малакаларига эга бўлиши керак.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвийлиги

Матнлар таржимаси назарияси фани ўқув режасидаги лингвотаржимашунослик, илмий-назарий адабиётлар таржимаси ва таҳлили, оғзаки ва ёзма таржима амалиёти фанлари билан ўзаро боғлиқ. Фан мутахассислик фанлари блокадаги турдош фанлар билан узвий кетма-кетликда ўқитилади.

Фаннинг илм-фан ва ишлаб чиқаришдаги ўрни

Матнлар таржимаси назарияси курси ишлаб чиқариш жараёни билан бевосита боғланмаган. Мазкур фан таржимонлик фаолиятини амалга оширишда чет тилида коммуникатив компетенция ва касбий компетенцияларга оид малака ва кўникмаларни ривожлантиради. Фан

доирасида ўзлаштирилган билимлар нотиклик санъати ва илмий услубнинг барча турларида (мақола, конспект, курс лойиҳалари, эссе, тезис, реферат, аннотация, магистрлик диссертация, илмий хулосалар) катта аҳамият касб этади.

Матнлар таржимаси назарияси соҳасида хориж ва ватанимиз олимлари илмий-амалий тажрибасини танқидий ўрганиш ва умумлаштириш жараёнида барча таржима шакллари ва турларини янада такомиллаштириш ва самарали усулларини ишлаб чиқиш катта аҳамиятга эга. Ушбу фан доирасида ўзлаштирилган билимлар Ўзбекистонда илм-фан тараққиёти ва саноат корхоналарининг ривожланиш жараёнларида матнлар таржима назариясига оид фундаментал билимлар асосларини эгаллаган, таржима методларини билиб, уларни амалиётда қўллай оладиган, тегишли соҳага оид терминология ва терминлар классификациясини билладиган, уларни таржима қилиш масалалари ва усулларини эгаллаган таржимонларга бўлган эҳтиёжни қондиришда қўл келади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Магистрантларнинг матнлар таржимаси назариясифанини ўзлаштиришлари учун ўқитишнинг замонавий педагогик ва ахборот технологияларидан кенг фойдаланилади: гуруҳли музокаралар, жамоа лойиҳалари, жуфтликлар бўлиб топшириқларни бажариш, яқка ҳолда маълум мавзу бўйича тақдимотлар қилиш, давра суҳбатлари ўтказиш, дискуссия, кластер, баҳс – мунозара, рефлексив усуллар (таҳлил, қиёслаш, синтез, баҳолаш). Ахборот технологиялари, жумладан, мультимедиа воситалари ёрдамида машғулотлар ташкил этилади, Power Point дастури ёрдамида презентациялар ҳамда компьютерда тестлар ўтказилади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Фанга кириш

Матн турлари. Матннинг функционал услуб жиҳатдан турлари. Матн категориялари ва матндаги ахборот турлари тизими тушунчаси. Матнлар таржимаси назарияси фанидаги замонавий йўналишлар. Турли услубдаги

матнлар таржимасига қўйиладиган талаблар. Матнларда неологизмларнинг ҳосил бўлиши (аффиксация, конверсия, сўз яшаш, қисқартмалар). Турли матнлардаги неологизмларни таржима қилиш усуллари.

Матнлар таржимаси назарияси фани предмети

Матнлар таржимаси назариясига оид асосий тушунчалар, йўналишлар ва янги замонавий услублар ҳақида маълумот. Дунё олимларининг фан ривожига қўшган ҳиссаси ва халқаро алоқалар ўрнатилишда матнлар таржимаси назариясининг ўзига хос ўрни. Турли услубдаги матнлар таржимасига қўйиладиган талаблар.

Матнлар таржимаси назарияси

Матнлар таржимаси назарияси бўйича мавжуд адабиётлар шарҳи. Матнлар таржимаси назарияси бўйича қўлланиладиган терминлар таснифи ва таҳлили. Матнлар таржимаси назарияси бўйича интернет манбаларидан фойдаланиш йўллари. Турли функционал услубдаги матнлар таржимасида тематик, махсус ва лингвистик луғатлардаги маълумотлардан фойдаланиш йўллари. Бир ва кўп тилли луғатлар ва энциклопедик луғатлардан фойдаланиш.

Матн таржимаси назарияси бўйича адабиётларнинг (ИНА)

лисоний хусусиятлари

Матн таржимаси назарияси фанининг куйидаги хусусиятлари тушунтирилади: а) терминлар хусусиятлари; б) фразеологик хусусиятлари; в) грамматик хусусиятлари. Ўзбек, рус ва чет тиллардаги матнлар мисолида эгаллаган назарий билимлар асосида таҳлил қилиш ўргатилади.

Матнда қўлланидиган қисқартмалар

Матнлар таржимаси назариясига хос бўлган расмий, стандарт ўзгартириб бўлмас қисқартма сўзлар - акроним ва аббревиатура ўрганилади.

Матн таржимаси тушунчаси

Матн таржимаси тушунчаси ва тузилиши. Матн таржимаси назариясида қўлланадиган терминларнинг морфологик, фразеологик, лексик хусусиятлар. Матн таржимаси йўллари. Матнни таржима қилиш жараёнининг асосий қийнчиликларини аниқлай олиш ва уларни бартараф этиш воситалари. Турли матнларни таржима қилиш хусусиятлари ва назарияси.

Матнларни таржима қилиш усул ва методлари

Лингвистик ва нолингвистик матнлар. Турли матнларни таржима қилиш хусусиятлари. Матнларда қўлланадиган категориялар ва уларни таржимада сақлаш хусусиятлари. Матнни лингвистик жиҳатдан таҳлил қилиш. Турли функционал услубдаги матнларда қўлланаган сўзлар таснифи ва уларни таржима қилиш. Матн таржимасидаги асосий қийнчиликларини аниқлай олиш ва уларни бартараф этиш воситалари.

Сўз ва сўз қатламлари

Турли қатламга тегишли сўзлар ва матн. Турли қатламга тегишли сўзлар таржимаси. Матн ва оғзаки, нейтрал ҳамда адабий сўзлар таржимаси. Турли қатламга тегишли сўзларнинг матн яратиш хусусиятлари.

Турли матн хусусиятлари ва терминлар таржимаси

Умумий таржима назариясида қўлланиладиган таржима усулларининг илмий-техник матнлар таржимасида қўлланиши.

Матн таржимаси ва қолип сўзлар

Турли матнда қўлланадиган қолип сўзлар ва таржима. Турли қолип сўзлар ва уларнинг таржимаси. Қолип сўзларнинг матн ҳосил қилишдаги ўрни. Матндаги қолип сўзлар таснифи.

Семинар машғулотларининг тахминий рўйхати

- ◆ Матнлар таржимаси назариясида қўлланадиган терминлар ва уларнинг таснифи.
- ◆ Турли функционал услубдаги матнлар хусусияти
- ◆ Бадиий матнларни таржима қилиш назарияси
- ◆ Насрий матнларни таржима қилиш хусусиятлари
- ◆ Шеърый матнларни таржима қилиш хусусиятлари
- ◆ Илмий-техник матнларни таржима қилиш хусусиятлари
- ◆ Публицистик матнлар таржимасининг хусусиятлари
- ◆ Расмий матнлар таржимаси хусусиятлари
- ◆ Матнлар таржимасида қўлланадиган қолип сўзлар (клишелар) таржимаси
- ◆ Газета матнларини таржима қилиш хусусиятлари
- ◆ Матн категориялари ва тушунчаларининг лингвистик таҳлили

Семинар машғулотларида турли луғатлар, энциклопедия ва бошқа маълумотлар ва ахборотлар мажмуига таянган ҳолда матнлар таржимаси амалга оширилиши лозим. Талабаларнинг матнлар таржимаси жараёнида грамматик трансформация: сўз таркибининг ўзгариши, сўз туркумлари ва гап бўлақларини алмаштиришга сабаб бўладиган омиллар ҳақида тақдимот тайёрлашларига алоҳида аҳамият қаратилади.

Лаборатория ишларини ташкил этиш буйича кўрсатмалар

Фан бўйича лаборатория ишлари намунавий ўқув режада кўзда тутилмаган.

Курс ишини ташкил этиш буйича услубий кўрсатмалар

Фан бўйича курс иши намунавий ўқув режасида режалаштирилмаган.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Матнлар таржимасининг грамматик, лексик, фразеологик, стилистик қийинчиликлари бўйича маълумот тўплаш, чет тили, она тили ва рус тилини қиёслаш ҳамда унинг натижаларини таржимада қўллаш, икки, уч ва кўп тилли луғатлар билан ишлаш, матнлар таржимаси назариясининг ютуқ ва камчиликларни аниқлаш, матнларни ёзма таржима қилиш ва тақдим қилиш, турли функционал услубга тегишли матнлар бўйича глоссарийлар тузиш фан бўйича мустақил таълим мазмунини ташкил этади.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

- Бадиий матнлар (шеър ва насрий асарлар) таржимаси
- Расмий матнлар таржимаси
- Газета матнлари таржимаси
- Публицистик матнлар таржимаси
- Илмий-техник матнлар таржимаси

Дастурнинг информацион-услубий таъминоти

Фанни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, педагогик ва ахборот коммуникатив технологияларидан фойдаланиш назарда тутилган. Булар:

- замонавий аудио-видео воситалари ва компьютер технологиялари ёрдамида маърузаларни ўқиш;
- мазкур фаннинг курси юзасидан машғулотларда компьютер технологиялари ёрдамида тақдимотлар ўтказиш;
- амалий машғулотлар дарсларида ақлий ҳужум, гуруҳли фикрлаш, диалог, полилог, коммуникатив мулоқот каби интерфаол усуллардан фойдаланиш;
- кичик гуруҳ мусобақалари, интернет янгиликлари ва шу каби илғор педагогик технологиялар қўлланилади.

Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати¹

Асосий адабиётлар:

1. Алексеева А. Текст и перевод. – М., 2005.

Қўшимча адабиётлар:

1. Борисова Л.И. Перевод неологизмов с английского языка на русский в научно-технических текстах. / Л.И. Борисова. - М.: ВЦП, 2007.

Интернет сайтлари

1. <http://linguists.narod.ru/downloads.html>
2. <http://www.durov.com/study/1126965784-307.html>
3. <http://youreng.narod.ru/teoper.html>
4. <http://tpot.ru/index.html>
5. <http://www.langinfo.ru>
6. <http://www.lingvoda.ru/forum/actualthread.aspx?bid=2&tid=244>
7. <http://www.twirpx.com/rss/category/4175/>
8. <http://www.twirpx.com/file/311224/>
9. <http://www.twirpx.com/file/847903/>
10. <http://www.uz-translations.net>
http://www.booksbooksbooks.ru/index.php?option=com_content&view=category&id=1&Itemid=3
11. <http://www.peterlang.com/index.cfm?event=cmp.ccc.seitenstruktur.detailseiten&seitentyp=produkt&pk=41195&concordeid=57574>

¹ Адабиётлар рўйхатида ОТМ ахборот-ресурс марказлари имкониятлари, соҳага оид замонавий манбалар ва ҳар бир тил хусусиятлари инобатга олинган ҳолда қўшимчалар киритилиши мумкин.

